

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ АРХІТЕКТУРИ

УДК 72.01

Б.С. Черкес, Я.М. Юрик

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра дизайну та основ архітектури

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ЇЇ ОБ’ЄКТІВ-СИМВОЛІВ

© Черкес Б.С., Юрик Я.М., 2013

Досліджено проблему збереження міської ідентичності та значення об’єктів-символів ідентичності для з’ясування їх місця в пам’яткоохоронній роботі.

Ключові слова: ідентичність, міська ідентичність, об’єкти культурної спадщини, Львів, метод ідентифікації з об’єктами культурної спадщини.

Researched in the article the problem of maintaining local identity and meaning of objects and symbols of identity to determine their place in the monuments conservation work.

Key words: identity, urban identity, cultural heritage objects, Lviv, method of identification of objects of cultural heritage.

Постановка проблеми

Місто, як цілісне та багатогранне явище, не тільки містить художні цінності – будівлі, ансамблі, але також є об’єктом архітектурного проектування, що створюється у взаємозв’язку з категорією ідентичності.

Збереження історичної ідентичності та пошук нової в архітектурі міст глобалізованого світу визнано пріоритетним завданням сучасної практики і теорії архітектури та містобудування. У програмній заяві XXI Світового конгресу архітекторів, який відбувся у Берліні в 2002 р., зазначено, що “ціллю сучасної архітектури є досягнення максимальної технологічності без втрати національної ідентичності” [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Дослідженням окремих аспектів міської ідентичності в світовій теорії архітектури займалися такі зарубіжні вчені: К. Лінч [2], К. Дей [3], Ч. Дженкс [4], М. Кейт та С. Піль [5], Р. Холланд [6], Б. Хурі [7] та ін. Істотний внесок у дослідження категорії ідентичності в українській теорії архітектури як її нового напрямку зробили Б. Черкес [8], Я. Юрик [22].

Формулювання цілей статті

Метою статті є проведення теоретичного аналізу проблеми формування міської ідентичності.

Досягнення мети статті передбачає виконання таких завдань: вирішення теоретичної архітектурної проблеми щодо методів дослідження архітектурних об’єктів з використанням категорії ідентичності, зокрема щодо пошуку об’єктів – символів ідентичності для збереження міської ідентичності.

Виклад основного матеріалу

Історичні міста у процесі свого становлення розвивають так звану багатопрофільну ідентичність [10]. Провідною проблемою розвитку сучасного міста є збереження міської ідентичності.

Необхідно простежити зв'язок між формуванням міської та національної ідентичності в архітектурі та дизайні міста. Цей процес реалізується з використанням найкращих елементів історії, географії, людських ресурсів міста. Ч. Лендрі вводить поняття “генетичного коду міста”, який є найважливішим фактором розвитку міста. Це ставлення мешканців, їхнє сприйняття власної історії, “міфи, яких вони тримаються” [11].

Недоліки планування та нечіткість формування образу, на думку К. Лінча, є причиною руйнування міської ідентичності. Образ об'єкта прямо пропорційно впливає на сприймання, збереження образу унікального міста та водночас залежить і від його спадщини, його орієнтирів [2].

З позиції соціологічного аналізу, етнопсихології, філософії, історії та теорії архітектури феномен міської ідентичності полягає у трактуванні образу міста в формуванні уявлень інгрупи (мешканців міста) та аутгрупи (тих, хто такими не є) [12]. В урбаністичних просторах – “символічних і фізичних” матеріалізовані цінності суспільства [13]. Адже кожен народ, колектив, етнічна група чи місто маніфестують свою ідентичність у власній архітектурі [14].

Необхідно враховувати емоційні образи, “дух міста” для економічного, соціального та культурного його процвітання. Зокрема, у п.16 Віденського меморандуму “Всесвітня спадщина та сучасна архітектура – управління історичним міським ландшафтом”, прийнятого 20 травня 2005 року, зазначено, що необхідно брати “до уваги емоційний зв'язок між населенням та його оточенням, традиційно сформованими патріотичними почуттями історичного міста...”[15].

Англійський дослідник Г. Варнабі зазначає, що для розуміння “суті місця” важливі символіка та пам'ять місця, культурні асоціації тощо [16].

Ідентичність відіграє важливу роль у формуванні смислу архітектури, процесів, функцій і структури громадських просторів міст [17]. Методика визначення і аналізу ідентичності на підставі розроблених та апробованих матриць ідентичностей та функцій громадських центрів міст, впродовж різних етапів їхнього розвитку, дає змогу формулювати методику їх аналізу та проектування в конкретних містобудівних і реконструктивних ситуаціях [18].

Так, використання запропонованої методики дозволяє не тільки точніше діагностувати процес історичного формування того чи іншого громадського простору міста, а й прогнозувати можливі суспільні та архітектурні процеси, а відтак – підвищити ефективність архітектурного та містобудівного проектування загалом [17]. Водночас це допомагає виявляти механізм взаємодії між ідентичністю й архітектурою громадського центру міста [18].

В архітектурі та мистецтві безпосередньо відображається колективна ідентичність. Через ці медіатори можна активізувати як розвиток регіону, так і туристичну привабливість міст. Використання засобів ідентичності та їх проектування дає змогу здійснювати маркетинг і позиціонування регіонів.

Відомі такі методи активізації регіону засобами ідентичності архітектури:

1. “Модерний” принцип формування ідентичності та привабливості міст за рахунок спекулятивних нових архітектурних об'єктів.

2. “Реставраційний” (відбудова втрачених символів) – успішний активізатор не тільки духовного, а й туристичного життя міст і символ їх нової ідентичності.

3. Позиціонування та використання обидвох – “модерного” і “реставраційного” методів утвердження актуальної ідентичності [19].

Подорожі та туризм залучають значні інвестиції у розбудову інфраструктури, що істотно підвищує рівень життя місцевого населення. Крім того, інвестиційні проекти у туризмі повинні охоплювати реставрацію історичних пам'яток, допомагати вирішувати соціальні й культурні проблеми як регіону загалом, так і міста зокрема [20].

Культурно-історичні пам'ятки постають орієнтирами в уявленнях про часо-простір середовища попередніх поколінь [21]. Так, у контексті простору, ритму, укладу сучасного міста актуалізуються уявлення про часо-простір зазначених осередків. За допомогою збереження пам'яток здійснюється “подальша ідентифікація” [21].

Тому в умовах активної інтеграції України у загальноєвропейський культурний простір ідентифікація культурних цінностей і проблема охорони архітектурної спадщини є першочерговими завданнями [20].

Пріоритетним завданням постає пошук символів ідентичності у міському просторі. Важливим є мультикультурний аспект розвитку його архітектури [22]. Довідник О'Саллівена та Гартлі з теорії культурної комунікації подає таке визначення поняття „мультикультуралізм — як означення (і вивчення) суспільства як такого, що вміщує численні відмінні, але взаємно пов'язані культурні традиції та практики, які часто асоціюються з різними етнічними компонентами цього суспільства” [23].

З цією метою розроблено метод визначення “об'єктів–символів” ідентичності – тобто тих об'єктів та місць в історичній архітектурній спадщині міста, з якими себе ідентифікують групи, що “залишили слід” у міському просторі [24].

Здійснено дослідження щодо ідентифікації груп з об'єктами культурної спадщини та визначено символи міської ідентичності Львова [10]. Для апробації методу вибрано це місто, бо воно є яскравим прикладом синтезу просторового вияву ідентичності (глобальної, національної, регіональної тощо) [22]. Львову притаманна мультикультурна специфіка східноєвропейського регіону, до якого належить місто. “Специфічний *genius loci* у поєднанні з метропольним статусом міста вплинув на мультикультурний характер багатьох місцевих артефактів” і, зокрема, – архітектури [25].

Багатство міста полягає у палімпсесті образів різних народів і етнічних груп, зі спадщиною яких вони себе ідентифікують [26].

Отже, історичну мультикультурну спадщину м. Львова необхідно вивчати та інтерпретувати у вигляді переліків об'єктів-символів, з якими себе ідентифікують поляки, євреї, австрійці, німці, чий об'єкти “залишили слід” у культурі міського простору. Водночас потрібно активізувати діяльність щодо утвердження українських національних традицій та забезпечення атрактивності міського простору.

Адже актуальним завданням сьогодення є не тільки ідентифікація культурних цінностей, їх дослідження й охорона, але й активне використання історико-культурного потенціалу м. Львова як потужного туристичного ресурсу [23].

Метод ідентифікації спільнот з об'єктами архітектурної спадщини запропоновано використовувати у містах з багатокультурною історичною спадщиною [27]. Це дає змогу виявляти об'єкти-символи та місця в історичній багатокультурній спадщині, з якими себе ідентифікують спільноти міста, тобто з'ясовувати належність об'єктів архітектурної спадщини до відповідної спільноти та встановлювати їх значення і місце в пам'яткоохоронній роботі [24].

Висновки

В результаті проведеного дослідження виявлено, що збереження ідентичності історичного міста та пошук нових символів національної ідентичності є пріоритетними завданнями сучасної архітектурно-дизайнерської діяльності. Актуальним завданням є конструювання національної ідентичності в історичному доквіллі зі збереженням та упорядкуванням історичної архітектурної спадщини.

Архітектурна ідентичність історичних українських міст потребує належної оцінки в світовому контексті. Для її збереження потрібні адекватні пам'яткоохоронні заходи. Необхідно забезпечити збереження міської ідентичності в процесі розвитку міста. Розглянуті методи дослідження сприятимуть вирішенню цих завдань. А доповнення та перегляд туристичних маршрутів у аспекті їх ідентичнісної оцінки активізуватиме економіку.

Отже, доповнено та створено базу для аналізу питання міської ідентичності в сучасному аспекті та для прогнозування досліджень в майбутньому.

1. *XXI World Congress of Architecture. Programme and Information. — Berlin UIA/BDA 2002. — P. 14. — [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.phase1.de/projects_uia2002_ergebnis_e.htm (03.02.2010).* 2. *Линч К. Образ города / Кевин Линч; [пер. с англ. В. Л. Глазычева]; под ред. Д. В. Иконникова. — М.: Стройиздат, 1982. — 328 с., ил. — Перевод изд.: The Image of the City / Kevin Lynch. — The M. I. T. Press.* 3. *Day C. Spirit & Place / Christopher Day [Reprinted] — Oxford: Architectural Press An imprint of Elsevier, 2003. — 253 p.* 4. *Jencks C. Semiology and Architecture. In : Theories and Manifestoes of Contemporary Architecture / C. Jencks ; ed. K. Kropf. — London : Acad. Press, 1997. — P. 86–88.* 5. *Keith M. Place and the politics of identity / Steve Pile, Michael Keith. —*

[1–st ed.].— London : Routledge, 1993. — 244 p. 6. Koolhaas R. S, M, L, XL [Small, Medium, Large, Extra–Large] / R. Koolhaas, B.Mau ; [ed. J. Sigler]. — [1–st ed.]. — Brattleboro, The Monacelli Press, 1995. — 1376 p. 7. Khoury B. Architecture of an identity crisis / Bernard Khoury [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.beirutpublicspace.com/2011/01/30/bernard-khoury-architecture-of-an-identity-crisis/> (30.03.2010). — Title from the screen. 8 Черкес Б. Національна ідентичність в архітектурі громадських центрів столичних міст в умовах ідеологічної детермінації : автореф. дис. на здобуття ступеня д-ра архіт. : 18.00.01 “Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури” / Б.С. Черкес. — К., 2006. — 36 с. 9. Юрик Я. Вплив ідентичності на формування архітектури Львова у ХХ ст. : дис. ... канд. архіт. : спец. 18.00.01 / Юрик Ярина Михайлівна. — Л., 2012. — 395 с. 10. Дизайн в системі природи, суспільства і архітектури (ДОА-1) : звіт про НДР (заключ.) / Нац. ун-т “Львівська політехніка”; керівник роботи Б.С. Черкес; інші виконавці – Я.М. Юрик. — 0108U010396 ; ок 0212U004481 ; ік 0712U003490. — Л., 2011. — 34 с. : іл. + додаток. 11. Криза міста [Електронний ресурс] // Проект “Модель 21” : [сайт]. — Режим доступу до документа: http://model21.org.ua/files/path1_p1-16.pdf (04.05.2011) — Назва з екрана. 12. Мусієздов О. Феномен міської ідентичності у контексті соціологічного аналізу // Схід-Захід : Історико-культурологічний зб. — Вип. 9–10. — Харків : ТОВ “НТМТ”, 2008. — С. 115–126. 13. Міські Identity [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.humanhabitation.org/host.html> (01.03.2010). — Заголовок з екрана. 14. Архітектурних шедеврів для Євро-2012 у Львові не буде. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://2012ua.net/news/2008-10-7-247> (04.05.2011). — Заголовок з екрана. 15. Всесвітня спадщина та сучасна архітектура – управління історичним міським ландшафтом (Віденський меморандум) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.centre7.org.ua/dokumenty/junesko-88> (15.03.2010). 16. Warnaby G. Look up! Retailing, historic architecture and city centre distinctiveness // Cities. — 2009. — № 26. — PP. 287–292. 17. Черкес Б. Функція та ідентичність громадських просторів у пострадянський час / Б.С. Черкес // Досвід та перспективи розвитку міст України : зб. наук. пр. — К. : Діпромісто, 2005. — С.44. — (Вип. 8). 18. Черкес Б. Національна ідентичність в архітектурі міста : моногр. / Б.С. Черкес — Л. : Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, 2008. — С.8. 19. Черкес Б. Ідентичність як фактор розвитку регіону // Архітектура : зб. наук. пр. — Л. : Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, 2008. — № 632. — С. 5. 20. Юрик Я. Відображення ідентичностей в мультикультурному спадку Львова як унікальний туристичний ресурс та активатор міжнародного туризму напередодні проведення Євро-2012 / Я. М. Юрик // Туризм і географія : європейський досвід : матеріали III Міжнар. наук. конф. — Л. : Вид-во центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009. — С. 197. 21. Линч К. Образ города / Кевин Линч ; [пер. с англ. В. Л. Глазычева]; под ред. Д. В. Иконникова. — М.: Стройиздат, 1982. — С.248. 22. Юрик Я. Глобалізація чи ідентичність? Проблема просторового прояву ідентичності в архітектурі міста : національної, локальної, міської на прикладі громадського центру Львова — надбання світової спадщини ЮНЕСКО та мультикультурний аспект / Я. М. Юрик // Матеріали II міжнар. наук. конф. — Суми, 2009. — Т. 2. — С. 135. 23. Гончаренко Н. Школа вінішування / Н. Гончаренко, М. Кушнарєва // Критика. — №4/2001. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrhistory.narod.ru/texts/goncharenko-1.htm> (14.03.2010). 24. Юрик Я. Вплив ідентичності на формування архітектури Львова у ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. архіт. : спец. 18.00.01 “Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури” // Я.М. Юрик — Л., 2012. — 20 с. 25. Грицак Я. ACLS Annual Regional Meeting of the Humanities Program in Belarus, Russia, and Ukraine, Minsk, 2003: PLENARY SESSION. — [Електронний ресурс] — Режим доступу: https://www.acls.org/uploadedFiles/Fellows_and_Research/HP/Meetings_2003Minsk_Plenary.pdf (14.03.2010). 26. Черкес Б. Ідентичність як фактор розвитку регіону // Архітектура : зб. наук. пр. — Л. : Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, 2008. — № 632. — С. 4–6. 27. Юрик Я. Пошуки ідентичності в мультикультурній архітектурній спадщині Львова як фактор просторового розвитку та туристичної привабливості / Я. М. Юрик // Традиції та новачі у вищій архітектурно-художній освіті : зб. наук. пр. — Х. : ХДАДМ, 2010. — С.112.